

Ronja Ahlgren på Bröderna Ahlgrens är en typisk representant för familjeföretagen i den svenska stenindustrin.

FOTO: JULIA SJÖBERG

Jakten på nästa stenhuggare

Sveriges stenindustri går som tåget och efterfrågan på svensk natursten är större än på många decennier. Men var hittar man framtidens stenhuggare när utbildningsplatserna gapar tomma?

TEXT **PETTER EKLUND**

Barn, butiker och bilder i all ära, men stenarbete smäl- ler högre. Stina Ahlenius hade arbetat med diverse när hon för sex år sedan fick en överraskande fråga: "Kan du tänka dig att jobba på stenhuggeri?"

Det gällde ett vikariat på Orsa Stenhuggeri i Dalarna. Stora frågetecken. Hon visste inget om sten.

– Jag hade inte ens en aning om att det fanns ett stenbrott i Orsa och hade väl den vanliga bilden av ett stenbrott, att vi står och hugger sten för hand, skrattar Stina Ahlenius.

Hon är utbildad förskollärare och har arbetat i butik, men hade tröttnat på jobben hon haft. Hon blev nyfiken.

– Jag åkte dit och blev kvar.

I dag trivs hon utmärkt, är i full fart som gravstensdesigner med kundkontakt på kontoret. Som medlem i Slipstensgruppen handhugger hon slipstenar i sandsten på fritiden om somrarna.

Exemplet Stina Ahlenius är en solskenshistoria i en annars något dystert verklighet när det gäller att locka arbetskraft till vår svenska stenindustri. Behovet är stort, men få tycks intresserade. Utbildningsplatser gapar tomma. På folkhögskolorna finns 65 estetiska kurser, 40 kurser för konsthandverk, 44 inom media och kommunikation, men inga stenhuggarkurser alls. Inte heller Hantverksakademien har haft några sökande till stenhuggarutbildningen på flera år.

Kai Marklin, ordförande i Sveriges Sten- industriförbund, ser problemet som en del av en större trend i västerlandet.

– Hela industrisektorn har problem med rekrytering, säger han.

Jättelika företag som Scania och Volvo drabbas när dagens 20–25-åringar inte vill ställa sig på verkstadsgolvet. Den småskaliga möbelindustrin, som påminner om stenbranschen, vittnar om samma problem.

– Det är jättesvårt att hitta kompetens i dag, säger Benny Hermansson som driver Gemla, Sveriges äldsta möbelföretag.

Fabriken i smäländska Diö erbjuder bland annat lärlingsplatser kopplade till ett tvåårigt hantverksprogram med studiemedel, men det är svårt att locka folk till småorter.

– Hittills har vi fått in en lärling som har flyttat från Karlstad till Småland, säger Benny Hermansson.

Att industrijobb inte lockar beror bland annat på att vi har tappat kontakten med tillverkningen och hur fysiska saker omkring oss egentligen uppstår. I vårt postindustriella samhälle har fabriken och industrijobben flyttat bortom horisonten och färdiga produkter anländer i containrar. Det finns ett vakuum kring produktion.

Få vet hur mycket fysiskt arbete som ligger bakom en sten- trappa, skulpturerna på slottet, kyrkfönstren eller den vanliga trottoarkanten. Jobben som syns är den storskaliga byggindus- trins arbeten: snickare, elektriker, betongarbetare. Den andra, mer osynliga stenindustrin har tyvärr svårt att få fäste i det all- männa medvetandet. Människor utanför industrin har kanske också fastnat i gamla föreställningar om släggor, stendamm och knäckta ryggar från monotona arbetsliv.

– Det finns förutfattade meningar om sten, att det är skitigt, tungt och att man sliter ut sig. Så är det oftast inte i dag, säger Kai Marklin och framhäver mångsidigheten i stenhuggaryrket:

– Du gör nytta, och du tjänar pengar. Det är inte samma sak som för 50 år sedan, utan ett axplock av varierande arbetsupp- gifter. Ena dagen sågning, nästa dag arbete med CNC-skärning, sedan hugga sten för hand som för flera hundra år sedan.

Caroline Lenner, ägare av Orsa Stenhuggeri som är specialis- ter på gravstenar, byggsten och slipsten i den typiska röda Orsa- sandstenen, håller med om yrkets mångsidighet.

– Den finns många olika roller i ett stenbrott i dag och det är den bredden vi måste bli bättre på att visa upp, hur genuint och kreativt yrket verkligen är.

Det är också viktigt att berätta om stenbranschens fördelar inom miljö och hållbarhet, anser hon.

– Vårt material är det mest hållbara som finns. Det tror jag upplevs som mycket attraktivt i yngre generationer.

Den svenska stenindustrins låga koldioxidavtryck blir allt viktigare, speciellt när transportkostnaderna från utlandet bör- jar bli avgörande.

Enligt jobbnätverket Linkedins rapport *Jobs on the Rise Sweden* från 2022 finns titlar som mjukvaruförsäljare, dataingenjör och karriärrådgivare bland de mest attraktiva yrkena. De flesta hamnar i den digitala sfären med jobb i storstäderna.

På en annan lista över "toppjobb", från Innovationsgymnasiet hittar man titlar som dataanalytiker, AI- och maskininlärnings- specialist, big data-specialist, apputvecklare och specialist inom det som kallas *internet of things*.

Samtidigt skriker både sjukhus och stenbrott efter arbets- kraft.

– Vi dras ner i den generella negativismen om praktiska arbe- ten. Hantverk och industri ses inte som roligt, säger Kai Marklin.

Med ett förflutet inom utbildningssfären har han bra koll på var svårigheterna finns. Han arbetade med stenskolan i Sibb- hult, en gymnasial utbildning som fungerade långt in på 2010- talet, sedan sjönk ansökningarna.

Enligt Kai Marklin har alla industritekniska gymnasiepro- gram problem. Ser vi på statistik över sökande till gymnasiesko- lan 2019/20 ligger samhällsprogrammet högst, följt av ekonomi. 6 500 ungdomar sökte el- och energi, nästan lika många ville gå fordon och transport, medan det industritekniska program- met hade 1 900 sökande. Kai Marklin lägger ett stort ansvar på skolornas studievägledare, som sällan dirigerar ungdomar mot handfast industri, utan hänvisar till breda samhällsprogram, vägleder till akademins teoretiska yrken.

– Det måste också finnas folk som har praktiska yrken. Just i gymnasieutbildningarna finns nyckeln till ett ökat intresse för stenindustrin, säger Kai Marklin och understryker att en stor del av utbildningen kan ske hos företagen.

Ingen tycks vilja ta på sig Fristadskläder i dag, säger Chris- ter Olsson på företaget Kungälv Natursten, som han dri- ver tillsammans med sina bröder Robert och Jerry.

Han tror att det skulle vara bra om man redan på gymnasiet kopplade stenhuggaryrket till andra liknande, populära utbild- ningar, som plattsättare eller murare.

– Om vi kunde få med natursten som ett tillval vore det mycket värt, säger han.

Kai Marklin.

Den brittiske skulptören och tidigare floristen Jon Isherwood åter-skapar i verket *Flourish* blommor i marmor. Från mässan Marmomac i Verona i Italien.

FOTO: MARMOMAC

Caroline Lenner, vd för Orsa Stenhuggeri.

Stenhuggare Philipp Rose har kommit till Sverige från Tyskland.

FOTO: NORDISKA MUSEET

Verktyg i vila.

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

Kungälvs Natursten söker folk och Christer Olsson har tagit kontakt med gymnasieskolan i Kungälv och bjudit in elever till företaget. Skolan är positiv, men utväxlingen har varit liten.

– Vi har ingen genialisk lösning. Vi har försökt med annonser, sociala medier och Arbetsförmedlingen. Vi har anlitat rekryterare och organisationer för nyanlända. Vi har sänkt kraven, men inget har egentligen fungerat bra, säger Christer.

Det finns få gymnasielinjer att välja, även om de moderna stenjobben har många förgreningar.

– Du kan arbeta med granit, marmor, gravstenar, datorer, du kan vara markentreprenör, CNC-operatör, tunnskiktssättare ...

Yrket borde vara mer attraktivt, bara tystnadsvallen kring stenyren kunde brytas. Nu har företaget just fått in en lärling.

– Han har aldrig jobbat med sten, men han ville arbeta. Då får vi helt enkelt utbilda honom själva.

Kungälvs Natursten vänder sig även ut i Europa, där stenhugaryrket har en helt annan status i många länder.

– Vi anlitat stenhuggare från Polen och Portugal som besitter djup kunskap. Polens stenindustri är 10–20 gånger större än Sveriges, det finns helt enkelt mer utbildat folk och traditionerna ser annorlunda ut. I Polen är natursten ett självklart val även i privatbostäder, det ses sällan som lyxkonsumtion.

Att ett samarbete mellan stenindustri och skola kan fungera utmärkt vittnar Närkesten i Kumla om, ett av landets stora stenföretag på entreprenadsidan. Det grundades 1980 av folk från Yxhults Stenhuggeri, ett stort, landsomfattande företag som gick omkull. Närkestens vd Mikael Medin anställdes som montör 1989 och blev senare delägare.

– Hälften av vår stab kommer från skolor, de flesta från byggymnasier. Vi samarbetar med flera skolor i Närke, som bygglinjen i Hallsberg. Praktikanter får sedan arbete, till en början med plattsättning, säger han.

– De som är intresserade och det funkade bra med brukar få sommarjobb. Av dem blir några kvar.

Personalen är ung, snittåldern är 30 år. Många kom för tio år sedan, trivs och har stannat. Flera arbetar och bor i Stockholm, bland annat med de långvariga arbetena på Kungliga slottet.

Men hur ska intresset för sten spridas? Mikael Medin tror att stenarbetets naturliga tydlighet och yrkes stolthet blir mer åtråvärd i framtiden.

– Som stenarbetare skapar du något påtagligt, du lämnar något handgjort efter dig och det finns en viktig mänsklig stolthet i det, säger han.

Genom den platta, bildstyrda nutiden drar en våg av intresse för hantverk. Vi är fysiska varelser och det tycks som om vi till sist vill greppa tag med händerna. Många unga vill arbeta inom konstnärligt hantverk av olika slag, snickeri, byggnadsvård. Det är inte heller en nackdel att ha en konstnärlig ådra i stenindustrin.

– Det är ett fritt jobb, du är dig själv och gör ditt hantverk.

Sociala medier har starkt påverkat hantverksyrkens status.

– Någonstans finns en medvind, en ny sorts stolthet över att vara hantverkare, säger Mikael Medin, som ändå är optimist och tror att utvecklingen kan vända.

Caroline Lenner på Orsa Stenhuggeri tror på uppsökande verksamhet:

– Även om vi i stenbranschen har mycket att göra måste vi visa upp oss i skolorna, där människor funderar på vad de vill göra i livet. När jag växte upp var det ingen som talade om stenbrott och stenhuggarjobb.

Caroline Lenner hade inte en tanke på att jobba med sten, trots att hennes pappa drev ett stenbrott. Nu ska hon bli mentor för en högstadielklass i Orsaskolan. Eleverna ska besöka stenbrottet och sätta sig in i industrin, i hållbarhetsfrågor och företagande och arbeta fram ett material som ska presenteras om ett halvår.

Rekryteringen till det femtiotal svenska stenbrott som är aktiva i dag sker främst internt, oftast inom familjerna som äger och driver företagen. Barn till ägarna tar över, som Caroline Lenner som, efter tio år som fastighetsmäklare och projektledare i byggbranschen i Stockholm, flyttade hem och tog vid när hennes pappa Torsten närmade sig pension.

– Jag upptäckte vilken potential som finns och hur bra materialet är, säger hon.

Torsten jobbar fortfarande kvar tillsammans med ett par yngre stenhuggare. Caroline ser allvaret i rekryteringsproblemet, men påpekar att varje nyanställning måste gå i takt med andra investeringar för att optimera produktionen.

– CNC-fräsar och linsågar är dyrbar utrustning.

I dag mår stenindustrin i Sverige utmärkt och efterfrågan på svensk sten är stor. Men fylls branschen inte på med ny arbetskraft kommer det snart att bli stora problem, framförallt när ledtiderna för svensk sten blir väldigt långa.

Kungälvs Natursten har inga egna stenbrott, utan förlitar sig på leverantörer i Sverige, Italien, Polen och Portugal.

– Vi köper sten från hela världen. I våra egna led av leverantörer har många fått förlänga sina leveranstider. Det missgynnar dem med tanke på att byggmästare inte är kända för att ha långsiktig planering, säger Christer Olsson.

Ledtider på 6–10 veckor kan vara acceptabla, men när det börjar dyka upp offerter med leveranstider på 36 veckor är inte beställarna medgörliga längre. Då väljer de ofta andra material eller utländsk sten, med ledtider på 4–6 veckor.

När Carl von Linné besökte Dalarna 1734 hade stenhuggarna i Orsa lungorna fyllda med stenndamm och hostade blod. Många dog i 30–40-årsåldern. Hantverket var redan då uråldrigt. De äldsta bearbetade slipstenarna från Orsa har daterats till början av 1000-talet. Stina Ahlenius på Orsa Stenhuggeri behöver inte oro sig för arbetsmiljön. Hon arbetar vid en dator, formger texter till nya och återbrukade gravstenar, printar dem på duk. Det är också stenarbete.

– Det är jätteroligt, varierat med mycket kundkontakt.

Lyckas stenbranschen väcka intresset för stenhuggeri som yrke är behoven inte enorma. Det handlar inte om tusentals jobb, utan 150–200 nya personer i den svenska stenindustrin skulle göra stor skillnad. Det gäller alltså att missionera om stenjobbets mångsidighet och miljöfördelar.

– Både vi inom stenindustrin och industrin generellt måste bli bättre på att berätta om de yrken som finns och hur de har förändrats, säger Caroline Lenner.

– Många har en förutfattad bild av stenhuggaryrket. Sociala medier måste bli bättre och visa det kreativa i yrket och lyfta fram kvinnorna. Det är inte bara män i stenbrotten. Det gäller för unga att få en inblick. ■

Mikael Medin.

Stina Ahlenius,
Orsa Stenhuggeri.

Interiör från
Thorsbergs
Stenhuggeri
vid Kinnekulle.

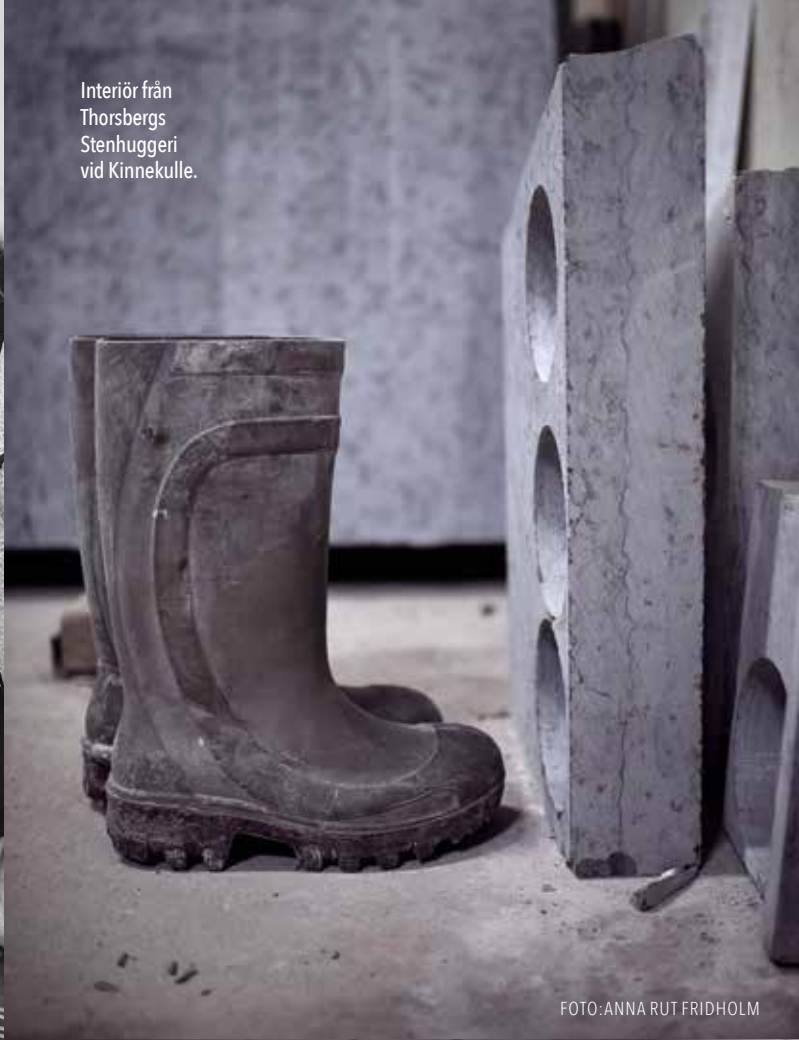

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

Stenhuggaren
Ted Zaar.

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

Interiör från
Nilssons
Stenhuggeri
i Sölvesborg.

FOTO: LARS DAREBERG